
Recenzovaný článek

Přístup k hodnocení vojenského potenciálu státu - příklad Ruské federace

Approach to the Assessment of the Military Potential of the State - an Example of the Russian Federation

Josef Procházka, Richard Stojar

Abstrakt: Cílem textu je představit přístup k hodnocení vojenského potenciálu státu i vůle či možností k jeho využití v zájmu dosažení národních strategických zájmů či mocenských cílů. Tento přístup metodologicky vychází ze sektorové analýzy mocenského potenciálu státu a jeho možné projekce ve výstavbě i použití ozbrojených sil. Popsaný a použitý přístup využíváný v rezortu Ministerstva obrany České republiky je v textu ilustrativně aplikován na případ současné Ruské federace a její aktivity vojenského či mocenského charakteru.

Abstract: The aim of the text is to present the approach to assessing the military potential of the state as well as the will or possibilities to be used to achieve national strategic interests or power objectives. This approach is methodologically based on the sectoral analysis of the state's power potential and its possible projections in the construction and use of armed forces. The described and used approach in the Ministry of Defence of the Czech Republic is applied to the current Russian Federation and its military or power activities

Klíčová slova: Ozbrojené síly; Ruská federace; strategické zájmy; vojenský potenciál.

Key words: Armed forces; Russian Federation; Strategic interests; Military potential.

ÚVOD

Ke zhodnocení či analýze mocenského potenciálu států existuje již po dlouhou dobu celá řada zavedených přístupů, které často ve větší či menší míře pracují se společnými či obdobnými kritérii. Lze snad na prvním místě zmínit představitele realistické školy Hanse Morgenthaua, který definoval moc státu a stanovil faktory, od kterých se tato moc odvozuje.¹ Vycházel z logické premisy, že čím je moc státu větší, tím lépe je schopen prosazovat své zájmy v konkurenci jiných států a mocenských aktérů a je tedy zároveň lépe vybaven k zajištění své vlastní bezpečnosti a obrany. Morgenthau definoval základní faktory, které bychom mohli považovat i za okruhy disponibilních zdrojů, jeho přístup našel v druhé polovině 20. století široké uplatnění, zejména v anglosaském světě a tamní expertní i akademické sféře. Obdobně významné postavení při hodnocení moci státu si na přelomu 20. a 21. století získal Joseph Nye, který nově moc definoval jakou sílu dvojího typu – klasicky pojímanou tvrdou státu a moc měkkou. Vzájemná kombinace těchto typů je z jeho pohledu sice žádoucí, nicméně ani dnes nelze podceňovat rozsah ozbrojených sil, kvalitu jejich personálu a výzbroje a možnost jejich využití v zájmu dosažení strategických cílů. Všechny přístupy jsou však dobově podmíněné, takže například debata o poklesu významu měkké síly v dnešním světě již probíhá.² Příklady podobných hodnocení mocenského potenciálu státních aktérů a jejich uplatňované strategie by se ostatně našlo více.³ I do této oblasti se rovněž promítlo již od 90. let 20. století působení tzv. Kodaňské školy a pozornost začala být přikládána i dalším oblastem, fenoménům a aktérům, kterým nebyl doposud věnován takový prostor.

Cílem tohoto textu je představit přístup zaměřující se zejména na užší oblast, tj. vlastní vojenský potenciál státu na základě domén, z nichž vychází a politické vůle tento potenciál využít. Při hodnocení jednotlivých domén tak není věnována primární pozornost jim samotným, ale jejich významu pro vojenský sektor. Popsaný přístup je v současnosti aplikován v rámci některých výzkumných projektů realizovaných v rezortu Ministerstva obrany ČR a v tomto konkrétním případě je prezentován na příkladu obecného hodnocení vojenského potenciálu Ruské federace.

¹ MORGENTHAU, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf 1978.

² LI, X., Eric. The Rise and Fall of the Soft Power. *The Foreign Policy*. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/>

³ FRANK, Libor. Bezpečnostní politika a bezpečnostní strategie státu. LUKÁŠ, Luděk et al. *Bezpečnostní technologie, systémy a management II*. Zlín, 2012. ISBN 978-80-87500-19-4.

1 METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP

1.1 Strategická analýza moci státu a jeho zahraničněpolitických záměrů

Cílem analýzy je zjistit jaké jsou cíle a záměry zahraniční politiky státu, do jaké míry je celá společnost schopna tyto cíle naplňovat a jaké jsou zdrojové možnosti státu.⁴ Snahou je identifikovat předpokládané důsledky zahraniční politiky daného státu pro naplňování zájmů a cílů jiných zemí. Důležité je rovněž stanovit silné a slabé stránky státu při naplňování jeho politických cílů tzv. velké strategie státu. Zcela zásadní je schopnost anticipovat budoucí vývoj ve všech identifikovaných oblastech. Strategická analýza zahrnuje následující domény: politika, ekonomika, sociální aspekty, demografii a technologickou úroveň, eventuálně i ekologii, nikoliv však primárně ve vztahu k celkovému potenciálu daného státu, ale zejména ve vztahu k jeho ozbrojeným silám.

Politická doména: tj. stanovené a definované cíle zahraniční politiky a způsob jejich naplňování, hodnocení explicitně vyjádřených cílů a záměrů (národní bezpečnostní strategie, vojenská strategie a doktrína) a implicitních, tedy nevyjádřených cílů a záměrů (zpravidla mnohem významnějších a je potřebné je odvozovat od konkrétních kroků a opatření, provádět jejich systematické hodnocení a syntézu, od které lze dedukovat skutečné dlouhodobé cíle a záměry), nositelé moci (stát, politické elity, oligarchie, církev, organizovaný zločin apod.); schopnost prosazení politické vůle a úroveň harmonizace a koordinace aktivit spojených s vytvářením a použitím všech nástrojů moci.

Ekonomická doména: schopnost zdrojově zabezpečit rozvoj a udržitelnost ozbrojených sil (hospodářský růst, výdaje na obranu, směřování zahraničních investic a obchod se zbraněmi, výrobní schopnosti průmyslu a jeho možnosti podpořit rozvoj ozbrojených sil, ekonomická, energetická, potravinová a surovinová závislost státu, vlastnická struktura). Dostupnost a zásoby strategických surovin. Schopnost státu k přechodu na válečnou ekonomiku včetně bankovního systému.

Sociální doména: míra podpory domácí a zahraniční politiky, soudržnost společnosti, sociální rozdíly ve společnosti, lidská práva, míra svobody, přístup k informacím (internet, vlastnictví médií, cenzura), vliv náboženství, etnická a náboženská homogenita či heterogenita, vůle a motivace sloužit v ozbrojených silách státu.

Demografická doména: populační vývoj (porodnost, úmrtnost, věková struktura obyvatelstva); zdravotní a fyzický potenciál populace; úroveň vzdělanosti, kvalita vzdělávacího systému; další faktory (rozšířené nemoci, alkoholismus, konzumace narkotik)

Technologická doména: dosažená úroveň, investice do technologického rozvoje; úroveň schopností vědy, výzkumu a inovací (VVI) a zaměření obranného výzkumu; potenciál

⁴ Jedná se o cíle a záměry vyjádřené explicitně (strategické dokumenty, oficiální deklarace politických představitelů) a implicitně (přijímaná rozhodnutí, chování státu a jeho postoje v otázkách mezinárodní politiky, bezpečnostní a obranné politiky a dalších souvisejících oblastech).

státu aplikovat výsledky VVI do rozvoje vojenských schopností; lidský faktor (úroveň, rozsah zaměření a věková struktura vědců); schopnost dlouhodobě udržitelného předávání know-how; transfer know-how ze zahraničí, nositelé schopností (výzkumná centra, veřejný a soukromý sektor); rozpracovanost vědeckých úkolů s potenciálem využití disruptivních technologií, mezinárodní spolupráce a míra technologické závislosti.

Ekologická doména: kvalita životního prostředí a důsledky na společnost, možné pozitivní či negativní dopady klimatických změn.

1.2 Vojensko-strategické hodnocení ozbrojených sil

Cílem hodnocení je zjistit do jaké míry jsou ozbrojené síly schopny naplňovat cíle a záměry zahraniční politiky státu, vyhodnotit jejich silné a slabé stránky a tendence jejich dalšího vývoje. Vojensko-strategické hodnocení ozbrojených sil zahrnuje doktríny, organizaci, výcvik, materiální vybavení, úroveň vedení, kvantitativní a kvalitativní parametry personálu, stav podpůrné infrastruktury, ekonomické aspekty a mezinárodní spolupráci.

Doktríny: struktura, obsah a kvalita doktrinální soustavy – vyjadřuje způsob vytváření, udržování a používání ozbrojených sil (role ozbrojených sil, strategické záměry a plány výstavby a použití); předpokládané a skutečné stupně pohotovosti jednotlivých prvků ozbrojených sil.

Organizace: struktura sil mírová a válečná, určení sil a role sil v rámci celkové strategie použití ozbrojených sil; úroveň připravenosti (naplněnost organizační struktury výzbrojím materiálem, zásobami).

Výcvik: úroveň vycvičenosti ozbrojených sil (včetně záloh) a jejich jednotlivých organizačních prvků; úroveň vojenského školství (vzdělávání a výchova); četnost, rozsah, zaměření a způsob přípravy, plánování, provádění a vyhodnocování vojenských cvičení. Mezinárodní spolupráce v oblasti přípravy personálu.

Materiál: výstroj a výzbroj, vojenská technika (účinnost, životní cyklus, provozuschopnost, spolehlivost, kvantita); modernizační záměry; systém doplňování materiálem v míru a za válečného stavu; závislost ozbrojených sil na domácím průmyslu (včetně služeb).

Vedení: struktura velení a řízení, kvalita velitelů a štábů, úroveň komunikačních a informačních systémů, jejich odolnost, senzory.

Personál: kvantitativní a kvalitativní parametry personálu (celkový rozsah ozbrojených sil, kvalita naplněnosti organizační struktury, systém doplňování ozbrojených sil v míru a za válečného stavu, hodnostní a věková struktura, morální stav, rozsah rezerv). Účinnost náboru, motivace pro vstup do ozbrojených sil, péče o vojenské veterány.

Infrastruktura: rozmístění (dislokace) ozbrojených sil, prvky kritické infrastruktury (místa velení, letiště, sklady), úroveň operační přípravy státního území.

Způsob financování a vnitřní struktura výdajů: modernizace, provoz, personál, prioritní oblasti financování.

Mezinárodní spolupráce: spojenecké vazby - jejich účel, zaměření, kvalita a způsob realizace, míra závislosti na těchto vztazích.

2 STRATEGICKÁ ANALÝZA VOJENSKÉHO POTENCIÁLU RUSKÉ FEDERACE

Zde uvedené vojensko-strategické hodnocení ruských ozbrojených sil je potřebné vnímat jako ilustrativní materiál, který vychází pouze z otevřených zdrojů. Zahrnuje především informace z oficiálních strategických dokumentů, hodnocení od vybraných renomovaných institucí a expertních studií. Využita byla výše uvedená metodika. Zpracování každého analytického materiálu s vyšší vypovídací hodnotou nicméně vyžaduje systematický, dlouhodobý sběr informací a jejich syntézu. Řada dostupných informací rovněž rychle zastarává a níže uvedená strategická analýza již vzhledem k omezenému prostoru nemá ambici plně pokrýt všechny výše uvedené domény a kritéria.

Politická doména: Explicitní cíle, zájmy a způsoby jejich dosažení jsou vyjádřeny v Bezpečnostní strategii Ruské federace.⁵ Stálým dlouhodobým strategickým zájmem Ruska je konsolidace jeho statutu jako globální mocnosti, jejíž aktivity směřují k zajištění strategické stability a vzájemně výhodného partnerství v multipolárním světě. Bezpečnostní strategie Ruské federace je dlouhodobě postavena na jaderném odstrašení. Existence jaderné rovnováhy mezi mocnostmi je vnímána jako základní nástroj strategické stability ve světě. Za stabilitu považuje ruská strana stav, kdy žádná z mocností nemá motivaci k zahájení útoku za použití ZHN jako první. Jaderné odzbrojení či výrazné oslabení jaderného deterentu není v ruském zájmu, neboť by umožnilo konvenční dominanci USA a jejich spojenců.⁶

Kontroverzní a obtížně předvídatelná je deklarovaná politika ochrany etnických Rusů i jiných společenství, pokud vyjadřují sounáležitost s ruským státem. Anexe Krymu z roku 2014 byla postavena na tomto principu. Tato ochrana zahrnuje tedy i společenství etnicky neruská, která se v minulosti nacházela v rámci Sovětského svazu a projevují duchovní, kulturní a právní vazby na Ruskou federaci. Toto pojetí, resp. geopolitický konstrukt předpokládá, že ruská strana sehrává významnou ochrannou roli v téměř celém rozsáhlém post-sovětském prostoru, který ovšem není zcela přesně vymezen, byť jeho definované jádro tvoří vlastní Rusko, Bělorusku, Ukrajina, eventuálně i Moldavsko. Státy v tomto prostoru jsou vnímány jako sféra tradičního vlivu ruského státu a Rusko je z tohoto pohledu vnímá jako subjekty s omezenou suverenitou a jako aktéry méně schopné odolávat zahraničním vlivům či intervencím, a to především ze strany Ruské federace. Ruská politika k těmto zemím má primární cíl, zabránit jejich sbližování s jinými globálními aktéry, resp. rivaly a konkurenty a nepřipustit v tomto prostoru oslabování tradičního ruského vlivu. Za hlavní bezpečnostní hrozbu vnímá Rusko další teritoriální rozšiřování NATO ve východním směru. Oproti nedávné minulosti již není spolupráce s NATO vnímána Ruskem jako prioritní a do jisté míry i pozitivní záležitost. Ruská obranná strategie je postavena tradičně na existenci nárazníkových zón. Otázkou zůstává, kde leží jejich geografické hranice a jak jsou vnímány politickým vedením země či vojenskými elitami.

⁵ Národní bezpečnostní strategie Ruské Federace. 2014.

⁶ GOLTS, Alexander, KOFMAN, Michael. *Russia's Military: Assessment, Strategy, and Threat*. Centre of Global Interests 2016.

Reforma ozbrojených sil Ruské federace (OS RF) se již delší dobu odklání od sovětského modelu mohutných ozbrojených sil postavených na mobilizaci dostupného potenciálu státu. Naopak je zaměřena na vytvoření menších, více mobilních a k boji připravených sil pro lokální a regionální války v blízkosti ruského teritoria a vysoce přesných úderných sil dalekého dosahu. Snahou je eliminovat hrozby vyplývající ze systému raketové obrany Spojených států a jejich spojenců, které by snižovaly účinnost ruského deterentu. Reforma zahrnuje neustálé posilování schopností z kategorie A2/AD, které mají neutralizovat převahu potenciálních protivníků v blízkosti ruského teritoria.

Navzdory některým politickým prohlášením je jen málo relevantních náznaků toho, že by Rusko rozmísťovalo své síly za účelem možné vojenské intervence proti členským státům NATO v oblasti Baltu, nebo že by ruský generální štáb systematicky plánoval konvenční konflikt velkého rozsahu (především zde chybí funkční systém záloh a mobilizace). Nově vznikající jednotky oživují stálou vojenskou přítomnost na západním směru k Ukrajině (vzniklo velitelství pro speciální operace), to je však logickým důsledkem neukončeného konfliktu na východní Ukrajině a tamní ruské vojenské angažovanosti.

Ruské ozbrojené síly lze stále vnímat jako preferovaný nástroj k dosažení cílů zahraniční politiky.⁷ OS RF jsou dnes schopny rychleji reagovat na politická rozhodnutí, než tomu bylo v minulosti. Vzrůstající akceschopnost OS RF se prokázala na Krymu, Donbasu i v Sýrii. Aktuální posilování OS RF je dáno několika důvody: (1) Vytvořením Centra pro řízení obrany státu a (2) posilováním schopností strategické úrovně velení a řízení. K rychlému nasazení je Rusko schopno vytvořit společné úkolové uskupení o síle až 30 tisíc osob.

Rusko se opírá i o měkké nástroje moci, tzv. soft power: ovlivňování společnosti, kulturní export, globálně působící média, sociální sítě, finanční a ekonomický vliv. V mnoha ohledech však zde zaostává nejen za svými tradičními rivaly z euroatlantického civilizačního okruhu, ale stále výrazněji i za (staro)novými aktéry z dynamicky se rozvíjejících mocností, nejzřetelněji ve srovnání s nárůstem soft-power potenciálu ČLR. Rusko sice nedisponuje soft-power konkurenceschopnou v globálním prostoru, s ohledem na tradiční vazby a silný kulturní vliv má však nezanedbatelný potenciál pro použití nástrojů měkké moci v primární oblasti svého zájmu, tj. postsovětském prostoru či tzv. blízkém zahraničí. Existence silných ruskojazyčných komunit (pobaltské státy, Kazachstán) nebo dominantní kulturní vliv ve státech s výrazně zastoupeným slovanským etnikem (Bělorusko, Kazachstán, částečně stále i Ukrajina, Moldavsko) napomáhá k udržení silných vazeb či naopak využití destabilizačního potenciálu v zájmových oblastech. Aktuálně zdůrazňovaná výjimečná ruská schopnost ovlivňovat názory cizí veřejnosti prostřednictvím dezinformačních kampaní a mediálních manipulací je však patrně velmi silně přeceňována nebo přímo cíleně argumentačně využívána jednou z konkurenčních stran ve vnitropolitických konfliktech, v nichž ruská strana nemusí být nijak zásadně angažována.

Ekonomická doména: Hlavní hrozbu pro ambiciózně stanovený modernizační program OS RF představuje neuspokojivý vývoj ruské ekonomiky. Ruská ekonomika i v éře hospodářské konjunktury z první dekády 21. století procházela procesem deindustrializace a přes snahy o rozšíření vhodných trhů formou kooperace v euroasijském postsovětském prostoru či větší diverzifikaci ruského exportu zůstala tzv. rentiérskou ekonomikou

⁷ Ibid.

postavenou primárně na vývozu nerostných surovin.⁸ Kombinace nízkých ceny ropy a západních sankcí (včetně omezeného přístupu k moderním technologiím) přispěla k poklesu ekonomické výkonnosti ruského státu a tedy i snížila jeho možnosti alokovat předpokládané zdroje do budování ozbrojených sil a posilování jejich schopností. Rozpočet na obranu v roce 2015 sice činil 4,2 % HDP (3,3 mld. rublů), tj. více než dvojnásobek toho čeho se u svých členských států snaží procentuálně dosáhnout Severoatlantická aliance. Následující roky ale přinesly dílčí pokles státních výdajů a realizaci ambiciózních modernizačních programů ve sníženém zdrojovém rámci.⁹ Na nutnost více reflektovat ekonomický vývoj upozorňoval i prezident Putin ve svých projevech k představitelům obranného průmyslu v roce 2016, když proklamoval nutnost diverzifikace tohoto průmyslu, transferu vojenských technologií do civilního sektoru a produkci výrobků dvojího využití, neboť předpokládaný ruský státní vyzbrojovací program bude nutné revidovat a nelze zcela vyloučit ani jeho větší útlum.¹⁰ Je otázkou, zda se již revidovaný aktuální Státní vyzbrojovací program 2018-2027 podaří realizovat, neboť ekonomické perspektivy nenaznačují výrazné zvýšení ekonomické výkonnosti státu a vnitropolitická situace bude možná vyžadovat větší investice do jiných sektorů.

Sociální doména: Reforma OS RF je ovlivněna negativním demografickým vývojem státu a do budoucna klesá schopnost udržet síly v současném rozsahu. Předpoklad je, že početní stav OS RF bude klesat pod 800 tisíc vojáků či ještě níže. Významným úkolem pro politické vedení ruského státu je potlačení odpůrců současné vládní garnitury, tj. snaha nepřipustit mocenskou změnu formou tzv. barevné revoluce, a to nejen v Ruské federaci, ale i ve státech v nichž má stabilní partnery a své trvalé zájmy (Bělorusko, Kazachstán).¹¹

Technologická doména: Prioritou v oblasti vyzbrojování je zařazení a uvedení do operačních schopností zbraňových systémů omezujících přístup protivníka do strategicky klíčových oblastí v pozemním, námořním i vzdušném prostoru A2/AD. Cílem je eliminace potenciální převahy vyspělejšího protivníka zejména ve vzdušném a námořním prostoru konfliktu, event. dosažení zvýšení nákladů na výzbroj případných protivníků. Z ekonomických důvodů je ruský průmysl ochoten prodávat svou produkci bez větších omezení i svým potenciálním rivalům či protivníkům, i bez ohledu na možný nežádoucí transfer ruských technologií. Jde o patrně nezbytnou kompenzaci ekonomiky nákladů na jejich vývoj. Z celkového hlediska je ruský obranný průmysl navzdory produkci některých špičkových systémů zastaralý a neefektivní, což je patrně i následkem dominantní státní pozice v tomto sektoru. V oblasti aplikace výsledků obranného výzkumu a vývoje do technologicky nejvyspělejších zbraňových systémů však ruské subjekty v zásadě jen

⁸ STOJAR, Richard. The Eurasian Union: A New Regional Dimension of Russian Foreign and Security Policy. Bratislava: CENAA 2012, s. 329-331. *PANORAMA of global security environment 2012*. ISBN 978-80-971124-1-7.

⁹ COOPER, Julian. The Russian State Armament Programme, 2018 – 2027. *Russian Studies* 01/18, s. 14, NATO Defence College 2018.

¹⁰ MONAGHAN, Andrew. *Russian State Mobilization. Moving the Country on to a War Footing*. Research Paper. Russia and Eurasia Programme, May 2016.

¹¹ KLEIN, Margarete. Russia's New Military Doctrine. NATO, the United States and the "Colour Revolutions". *SWP Comments* 9. German Institute for International and Security Affairs 2016.

mírně zaostávají za USA a stále si udržují určitý předstih před ČLR, která je v globálním měřítku na třetím místě.¹²

Ekologická doména: Ruská federace je v této doméně poměrně specifickým případem. Jako nejrozsáhlejší stát na světě s relativně nízkým zalidněním velmi rozsáhlých oblastí nepocítovala po dlouhou dobu věnovat výraznější pozornost této doméně a stále se zde nejedná o celospolečensky významné téma. Negativní důsledky na společnost v regionech se silným znečištěním jsou stále podhodnocovány a ani ozbrojené síly tak nemusí ve svých aktivitách příliš reflektovat ekologické aspekty svého působení. Možné globální důsledky klimatických změn by teoreticky mohly mít pro Rusko i pozitivní efekt, oteplování by dle některých názorů umožnilo exploataci řady dnes obtížně dostupných zdrojů nerostného bohatství nebo otevření tzv. severní námořní trasy spojující Evropu s Asií. Na druhé straně identický proces by mohl vést naopak k obtížnější hospodářské využitelnosti některých regionů, neboť tání permafrostu by mohl poškodit stávající infrastrukturu. V dnešní době je však predikce pozitivních i negativních dopadů tohoto druhu v ekologickém sektoru velmi problematická a pohybuje se pouze v rovině spekulací.

3 VOJENSKO – STRATEGICKÉ HODNOCENÍ OZBROJENÝCH SIL RF

Početní stavy ruských ozbrojených sil činí cca 900 000 osob, což z nich činí jedny z nejpočetnějších vojenských organizací na světě.¹³ Jednotky pozemních sil, vzdušně-výsadkových sil a námořní pěchoty zahrnují cca 300 000 osob. Vojenská profese ve společnosti kontinuálně získává na popularitě, markantní je to zejména ve srovnání s érou úpadkových 90. let 20. století. Od počátku 21. století dochází k opětovnému získání prestiže ROS a jejich příslušníků ve společnosti, která byla v ruském prostředí tradičně vysoká. Tato pozitivní percepce byla posílena výrazným zvýšením finančního ohodnocení vojenských profesionálů v době ekonomické konjunktury. Tento trend přetrvává i v současnosti, byť je atraktivita vojenské profese naopak umocněna ekonomickou recesí a nižšími finančními příjmy v civilním sektoru. V roce 2008 byla zahájena další vlna reform OS RF (v reakci na zkušenosti z konfliktu s Gruzii, který navzdory snadné porážce vojensky inferiorního protivníka demonstroval rozsáhlé zaostávání OS RF ve srovnání se silami vyspělých států) a v roce 2011 byla deklarována jejich rozsáhlá modernizace (cílem bylo obměnit či zmodernizovat 70 % vojenské techniky do roku 2020). Období od roku 2008 do roku 2012 lze charakterizovat jako období konsolidace. Zřízeno bylo 30-40 prioritních jednotek vysoké pohotovosti schopných strategické přepravy. OS RF dlouhodobě prochází procesem transformace, který by z nich měl učinit moderní síly pro 21. století.

Operační nasazení v Sýrii, působení na Ukrajině a vysoké tempo rozsáhlých vojenských cvičení představuje velkou zátěž jak pro OS RF, tak i ekonomiku země. Rusko bude dříve

¹² RASKA, Michael. *Debating Military Innovation: The Six Waves of RMA*. S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS), Nanyang Technological University, Singapore 2016.

¹³ Početní stavy OS RF jsou dle různých zdrojů uváděny v často velmi odlišných číslech. Např. databáze www.globalfirepower.com/ uvádí pro rok 2017 stav aktivního personálu na 1 013 628 osob.

nebo později stát před rozhodnutím, zda pokračovat ve vysokém operačním tempu, výcviku a posilování připravenosti nebo se rozhodne pro pořízení či modernizaci výzbroje. Je zřejmé, že v následujících letech budou společně koexistovat OS RF typově blízké těm z 80. let minulého století a moderní se schopnostmi současných sil.

Doktríny: Ze změn ve výstavbě a rozmístění OS RF lze odvodit následující politicko-vojenské priority: (1) Potřeba permanentní přítomnosti jednotek a vyššího stupně velení na hranici s Ukrajinou pro případné pokračování místního konfliktu s vyšší intenzitou; (2) mobilní a elitní jednotky schopné intervenovat ve střední Asii v případě politické krize či politické nestability v některých z bývalých sovětských republik; (3) síly pro odstrašení případných pokusů o odstranění proruské garnitury v Bělorusku a tím jeho vyvázání se z ruského mocenského orbitu; (4) teritoriální obrana před NATO a ČLR. Obsazení Krymu prokázalo připravenost OS RF a schopnost jejich moderního použití (kombinace utajení a rychlosti speciálních sil společně s nasazením rozsáhlých konvenčních sil. ROS demonstrovaly efektivnost velení a řízení při použití vojenské síly v kombinaci s dalšími nástroji k dosažení politických cílů. Ruská strana zde oproti minulosti inovativně uplatnila nekontaktní válčení (non-contact Warfare) a kontrolovanou, striktně limitovanou eskalaci, zcela v duchu současných doktrín.¹⁴ Nicméně je třeba zdůraznit, že operace na Krymském poloostrově probíhaly za velmi specifických a pro ruskou stranu maximálně příznivých podmínek, které neprovedly odolnost či efektivitu nasazených jednotek v reálném konfliktu při aktivní vojenské rezistenci protivníka.¹⁵ V průběhu ukrajinské krize uplatnilo Rusko strategii postupné eskalace spočívající v uplatnění tří nástrojů: (1) politických; (2) nekonvenčních; a (3) konvenčních. Použity zde byly moderní technologie (bezpilotní prostředky, prostředky elektronického boje) i relativně zastaralý vojenský materiál. Kombinován byl jak poziční, tak i manévrovací boj. Důraz zde byl položen i na hospodárné a efektivní použití síly (economy of force). V Sýrii se jednalo o první expediční operaci OS RF od sovětské invaze do Afghánistánu. Nasazení v Sýrii nesloužilo jen k dosažení politických cílů, ale i k otestování schopností OS RF (strategické bombardování, řízené střely odpalované z pozemních, námořních i vzdušných prostředků, nové typy vrtulníků, taktické letectvo, průzkumné letouny - elektronické sledování, společné působení pozemních a speciálních sil - vyhledávání cílů, letečtí návodčí, robotické zbraňové systémy). OS RF prokázaly schopnost udržet intenzivní vzdušné operace (počet vzletů se vyrovnal západním schopnostem). Důkazem schopnosti rychlého rozhodovacího procesu a strategické přepravy bylo nasazení systému S-300 v Sýrii za pouhé dva dny v reakci na sestřelení ruského bojového letounu tureckým letectvem na syrsko-turecké hranici.

Organizace: Rusko opustilo model rozsáhlé mobilizace, nicméně i přesto je schopno povolát 700 000 vojáků ze záloh. Masová mobilizace je sice minulostí, ale stále má své zastánce ve velení armády a je zaváděn efektivnější systém přípravy záloh. Omezen byl podíl odvedenců na celkovém stavu OS RF a nedoplněné útvary byly zrušeny. Pozemní síly přešly z divizní na brigádní organizační strukturu. Šest vojenských okruhů bylo

¹⁴ VEN BRUUSGAARD, Kristin. Crimea and Russia's Strategic Overhaul. *Parameters* 44(3) Autumn 2014. s. 85.

¹⁵ STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů? *Vojenské rozhledy. (Czech Military Review.)*, 2015, sv. sv. 24(56), č. 1, s. 26-37. ISSN 1210-3292.

zreorganizováno na 4 společná strategická velitelství (obdoba Joint Strategic Command). Byla tak do praxe prosazena teorie společných operací.

Výcvik: Systémový přístup k posilování připravenosti OS RF zahrnuje překvapivé kontroly připravenosti, cvičení menších uskupení společných sil, výroční strategická cvičení velkého rozsahu. Speciální pozornost je věnována výcviku záloh (vytvořeno velitelství pro zálohy, zodpovídá i za materiální část mobilizace).

Materiál: Modernizace probíhá ve dvou úrovních: (1) modernizace zastaralé techniky z éry sovětského svazu a (2) pořízování nových druhů techniky. OS RF používají v současných operacích převážně modernizovanou než zcela nově pořízenou techniku.

Nová výzbroj pozemních sil (tanky, BVP, OT) existuje zpravidla v omezených počtech pro účely zkoušek. Otázkou zůstává, zda bude mít Rusko dostatek prostředků k jejich sériové výrobě. Pozemní síly se potýkají s nedostatkem munice, s nízkou technologickou úrovní systémů řízení palby a zaměřovacích systémů. Těžká technika pozemních sil v současnosti zahrnuje především tanky T-72 a T-80, aktuálně zaváděný přelomový typ T-14 Armata se stále potýká s nedostatky, které zpožďují produkci i plánované dodávky bojovým útvarům.¹⁶

Nové schopnosti pozemních sil zahrnují prostředky spojení, řízenou municí, systémy elektronického boje, průzkumné systémy a systémy pro zjišťování cílů (targeting). OS RF se tak adaptují na podmínky vedení tzv. informační války. Především elitní pozemní jednotky jsou vybaveny moderními prostředky velení, řízení a spojení. Vybrané vševojskové brigády pozemních sil jsou doplňovány ženijními jednotkami, jednotkami elektronického boje a jednotkami speciálních sil.

Ruské námořnictvo má velký význam pro demonstraci vojenské síly státu a to i mimo jeho vlastní území. Námořnictvo je vytvářeno jako prvek strategického jaderného odstrašení se schopností projekce vojenské síly (force projection). Hlavní úkol námořnictva spočívá v ochraně pobřeží a v zabránění pohybu protivníka v námořních prostorech v blízkosti ruského teritoria. Ve srovnání s tradičními námořními mocnostmi jsou však ruské námořní síly zaostávající a není zde ani předpoklad, ani ambice, že by tento deficit mohl být někdy v budoucnu odstraněn. Vzhledem k této skutečnosti je značně omezená ruská schopnost projekce vojenské síly v globálním prostoru, neboť ta je i dnes neoddělitelně spjata se schopnostmi námořních sil. Ruské snahy o posilování námořního komponentu si v minulosti několikrát vyžádaly značné ekonomické náklady, které však nevedly k ruské konkurenceschopnosti a při konfrontaci s protivníky se opakovaně tato skutečnost prokázala. Soudobé nasazení ruského námořnictva a jeho zapojení do operací v rámci syrského konfliktu představovalo sice demonstraci úspěšného působení ve vzdáleném externím prostředí, zároveň však i demonstraci jeho limitů. Ruské námořnictvo se potýkalo s řadou logistických problémů a v některých případech bylo odkázáno na kooperaci s neruskými subjekty na trase přesunu do cílové oblasti. Nepůsobilo v nepřátelském prostředí a zapojilo se do operací proti protivníkovi, který nedisponoval žádnými námořními ani vzdušnými silami, ani pozemními zbraňovými systémy schopnými ohrozit ruská plavidla. Ruské námořnictvo tak má mimo významné role v jaderném odstrašení, primárně

¹⁶ PERSON, Gudrun (eds). *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016*. FOI-R--4326—SE, FOI 2016, ISSN 1650-1942.

úlohu podpůrného prvku při ochraně vlastního ruského teritoria a ruských výsostných vod. Možnosti jeho využití pro bojové operace v oblastech vzdálených od vlastního území a při možné konfrontaci s protivníkem disponujícím moderními námořními či vzdušnými silami jsou velmi malé, střet s vyspělým protivníkem by pak patrně znamenal reprízu katastrofy u Cušimi. Na druhé straně Rusko nerezignovalo na modernizaci námořního komponentu a i na základě nasazení v Sýrii se zvažují možnosti posilování schopností vlastních sil. Poukazuje se na skutečnost, že při vzdušných úderech proti islamistickým skupinám v Sýrii se v některých případech zřetelně projevovala nedostatečná účinnost zde nasazeného taktického letectva a bylo nezbytné využít při eliminaci protivníka i bombardéry dalekého dosahu Tu-95 a Tu-160. Nicméně nasazení letounů tohoto typu je v nestabilním vojensko-politickém prostředí ne vždy realizovatelné a OS RF mohou být postaveny i před úkoly v regionech, které budou ležet mimo dosah vzdušných sil. Jako řešení se tedy jeví posilování schopností ruského námořnictva v oblasti masivních raketových úderů i na geograficky velmi vzdáleného protivníka nebo možná výstavba nové mateřské letadlové lodi s výtlakem 90 000 tun. Zahájení v dnešních podmínkách spíše jen hypotetické výstavby plavidla této třídy je z ekonomických i technologických důvodů realizovatelné nejdříve v rozmezí let 2025-2030.¹⁷

Ruské vzdušné síly prochází stále procesem generační obměny. Konflikt s Gruzii v roce 2008 poukázal na jejich výraznou zastaralost a jejich modernizace se proto v uplynulé dekádě stala jednou z hlavních priorit. Nasazení ruského leteckého kontingentu v syrském konfliktu prokázalo jejich zvýšené schopnosti, nicméně ani ony zde nepůsobily proti protivníku s vyspělou PVO či vlastními vzdušnými silami. Přes nasazení některých nejmodernějších typů lze konstatovat, že naprostou většinu vzdušných úderů realizovaly již značně zastarávající typy letounů. Zapojení zcela nových typů, jako je například PAK DA, mělo jen symbolickou a demonstrativní hodnotu. Provozeroschopnost techniky a zbraňových systémů letectva a námořnictva je menší než 55%, u pozemních sil pak klesá pod 65%.¹⁸

Vedení: Zkušenosti z konfliktů 90. let i první dekády tohoto století vedly k výrazným změnám ve struktuře velení a řízení. Kvalita vojenského managementu a štábů je pravděpodobně na celkem vysoké úrovni a je prověřována častými cvičeními. Úroveň komunikačních a informačních systémů a jejich odolnost je na základě otevřených zdrojů problematické hodnotit.

Personál: Přetrvávající závislost na konskripčním modelu (povinná základní služba jeden rok) omezuje připravenost a efektivnost OS RF. Naplněnost organizační struktury činila v roce 2014 cca 82%.¹⁹ Nepříznivý demografický vývoj může do budoucna představovat pro OS RF značný problém, neboť se velmi zužuje rekrutační potenciál. Dosažení plně profesionálních ozbrojených sil v plánovaných počtech je nejisté, OS RF již dnes přijímají do služebního poměru nejen etnické Rusy z jiných postsovětských republik, ale i tamní občany neruského původu. Proces profesionalizace dnes zahrnuje především

¹⁷ BARRIE, Douglas, GETHIN, Howard. Russian Weapons in the Syrian Conflict. *Russian Studies* 02/18, NATO Defence College 2018.

¹⁸ PERSON, Gudrun (eds). *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016*. FOI-R-4326—SE, FOI 2016, ISSN 1650-1942.

¹⁹ Ibid.

elitní jednotky a speciální síly, které jsou doplňovány výhradně vojáky na základě smlouvy. Přes deklarovanou snahu získat 240 000 profesionálních vojáků do konce roku 2014, nebylo těchto cílů dosaženo.

Infrastruktura: Dislokace ozbrojených sil odpovídá ruským obranným a zájmovým prioritám. V současnosti lze sledovat silící důraz na budování prvků kritické infrastruktury v oblasti Kaspického moře, což ilustruje geopolitický a geostrategický význam, který je dnes tomuto regionu ruskou stranou přikládán. Obdobná pozornost je věnována i západní hranici RF, ať již s ohledem na ukrajinský konflikt, tak na hranici s členskými státy Severoatlantické aliance. Zcela specifickou roli pak v tomto kontextu hraje Kaliningradská oblast, tj. enkláva nemající pozemní spojení vlastním ruským státem, která je vklíněna mezi dva alianční členské státy.

Mezinárodní spolupráce: Ruské spojenecké vazby jsou realizovány prakticky jen s vybranými státy v postsovětském prostoru a jejich kvalita je poměrně různorodá. Nejintenzivnější je vojenská spolupráce s Běloruskem, kde lze mluvit i o dosažení téměř plné compatibility ozbrojených sil a funkčního společného systému velení a řízení. Na nižší úrovni jsou pak spojenecké vazby s dalšími státy Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, z nichž největší význam má kooperace s Kazachstánem. Specifický rozměr má spojení s Abcházií a Jižní Osetií, jejichž suverenitu Ruská federace uznala a je zároveň i jejím hlavním garantem. Toto spojení nově zdůrazňují i aktuální ruské strategické dokumenty. Zde se nicméně jedná o jednostrannou závislost malých, vojensky nevýznamných entit, které však umožňují větší projekci ruského vojenského i politického vlivu v geopoliticky významném regionu jižního Kavkazu. Značně problematickou hodnotu má strategické partnerství a spolupráce ve vojenské oblasti s Čínskou lidovou republikou. Toto partnerství je postaveno na společném zájmu obou aktérů vyvažovat vliv a vojenskou superioritu USA, nicméně oblasti zájmů a geografické priority obou mocností se velmi výrazně odlišují. Pro ruskou stranu navíc čínský aktér vzhledem ke svému dynamickému rozvoji představuje i potenciální hrozbu a mocenského konkurenta jak v postsovětském asijském prostoru, tak i na samotném ruském teritoriu.

ZÁVĚR

Použitý přístup k hodnocení vojenského potenciálu státních aktérů je pouze jednou z mnoha možností, nicméně při důsledné aplikaci umožňuje poměrně přesně charakterizovat schopnosti ozbrojených sil sledovaných aktérů. V případě hodnocení vojenského potenciálu Ruské federace lze analýzou vybraných sektorů a domén vyvodit, že poslední dekáda přinesla kvalitativní zvýšení jejich schopností, a že jejich akceschopnost (operační umění a velení) se postupně zlepšuje. Po kvantitativní stránce lze naopak sledovat pokles jejich početních stavů, což je však u globálních aktérů aktuální trend a podobný proces můžeme vidět i u ozbrojených sil USA či ČLR. Tento trend je kompenzován zvyšováním technologické úrovně, resp. zaváděním vyspělých moderních zbraňových systémů dostupných pouze vojensky nejvyspělejšími státními aktéry. Reforma ruských ozbrojených sil je však, zejména vzhledem k ekonomickým vlivům, nekonzistentní a nedokončená. Možnosti projekce vojenské síly ve vzdáleném teritoriu či globálním prostoru jsou pro

ruskou stranu velmi omezené. Eventuální vojenské působení většího rozsahu lze předpokládat patrně pouze na hranicích ruského státního teritoria, případně v prostoru dosažitelném za použití vlastních velmi limitovaných prostředků strategické přepravy a v konfliktech s vojensky inferiorním protivníkem.

Text byl zpracován v rámci řešení výzkumného projektu Univerzity obrany s názvem DZRO Strategické alternativy (STRATAL) 2016-2020.

Autoři: **Ing. Josef Procházka, Ph.D.,** narozen 1966. VAAZ, 1990–96 praxe u vojsk v oblasti technického a automobilního zabezpečení, 1996–1999 štábní funkce na GŠ a MO v oblasti logistiky a akvizice, 2000–2007 Ústav strategických studií UO v Brně, 2007–2011 sekce obranné politiky a strategie. Od r. 2011 obranný poradce stálého zastoupení ČR při NATO – zdroje a vyzbrojování. V současné době je zástupcem ředitele Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO v Brně. Vojenskou kariéru ukončil v roce 2007. Absolvent doktorského studijního programu UO v Brně řízení obrany státu v roce 2005. V letech 1999 a 2004 působil v misích SFOR a EUFOR na území Bosny a Hercegoviny, 1995, 2002 a 2008 absolvoval studijní pobyty v zahraničí v oblasti logistiky, řízení zdrojů a bezpečnostní politiky. V roce 2005 absolvent kurzu GŠ UO v Brně. Publikuje v oblasti řízení zdrojů, obranného plánování, logistiky a vyzbrojování.

Mgr. Richard Stojar, Ph.D., narozen 1970. Absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde podobně jako na Univerzitě obrany přednáší na téma bezpečnostní politiky a mezinárodních vztahů. V letech 2005–2008 zastupoval Českou republiku v Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre – SE Europe. Od roku 2002 působí na Univerzitě obrany v Brně, v současnosti na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií. Je absolventem kurzů Post conflict management in multicultural societies (Ochrid, 2004), Civil-military relations (Borovec, 2004), European Security (Gumpoldskirchen, 2007). Člen redakční rady časopisu Obrana a strategie, Strategic Impact a Rexter. Zabývá se zejména problematikou bezpečnostních hrozeb a rizik, ozbrojenými konflikty v postbipolárním světě, bezpečnostní dimenzí evropské integrace a vývojem bezpečnostního prostředí, zejména v oblasti jihovýchodní Evropy.

Jak citovat: PROCHÁZKA, Josef and Richard STOJAR. Přístup k hodnocení vojenského potenciálu státu - příklad Ruské federace. Vojenské rozhledy. 2019, 28 (1), 003-015. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz